

a kiadvány fontosságát, illetve Pesty Frigyes tudományos munkásságát.

Az ismertetett könyv bizonyára a továbbiakban fontos forrása lesz a helytörténeti és a névtani kutatásnak, nemcsak Baranyában, hanem másutt is.

(*Pesti Frigyes*: Baranya megye helynévtára 1864–1865. A szöveget közreadja, gondozta és a bevezetőt írta: *Csibi Norbert–Gözy Zoltán–Máté Gábor*. Csorba Győző Könyvtár, Pécs, 2019. 423 oldal)

Pesti János

A SZOMBATHELYI POLGÁRI REPÜLÉS TÖRTÉNETE

A közlekedéstörténet a történelemtudomány és a honismeret szerves része. Magyarországon jelenleg kevés professzionális történész foglalkozik a témával, leginkább műszaki végzettségűek járják körbe a történettudomány módszereinek figyelembevétele nélkül. Még kevesebb azok száma, akik történeti módszerekkel a repülés történetét és annak társadalmi és gazdasági hatásait is ismertetik. Ezért e tárgykörben, főleg lokális jelleggel csak kevés színvonalas publikáció született még. A repülés történetét feldolgozó magyar monográfiák száma is csekély.

Szombathely város életében mindig meghatározó szerepe volt a közlekedésnek. A kutatások nagy része eddig a kötőpályás közlekedési eszközökkel foglalkozott. A polgári repülés történetéről ezidáig még nem született monográfia. E kötet egy húszéves kutatómunkán nyugvó hiánypótló feldolgozás. A nem technikatörténeti könyv a XX. századi Szombathely polgári repülésének történetét tárgyalja, fókuszálva a helyi légikikötő és légi közlekedés jelentőségére a város és a helyi lakosság tekintetében, illetve arra, hogy milyen más településekre lehetett menetrendszerű járatokkal eljutni a vasi megyeszékhelyről. A történet csak szükségszerűen érinti a katonai és a sport-

repülést, illetve a repülőmodellezést, mivel ezekről korábban készültek már feldolgozások.

Kalocsai Péter az Eötvös Loránd Tudományegyetem Savaria Egyetemi Központ habilitált tanszékvezető egyetemi docense. Fő kutatási területe a dualizmus korának (közlekedés)története, különösen a városi tömegközlekedés. Vizsgálatainak fókuszusa elsősorban a Nyugat-Dunántúl, azon belül is szülővárosa és lakhelye, Szombathely. Számos névös publikáció írója, ezt megelőzően a *Közlekedés- és várostörténeti tanulmányok (19–20. század)* címmel jelentetett meg tanulmánykötetet saját írásaiból.

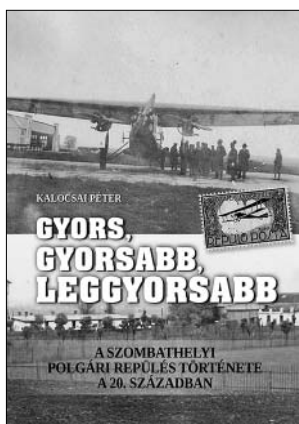
Jelen kötet nyolc kisebb-nagyobb egységre bontható. Az első részben (*A szombathelyi repülés kezdetei – ismerkedés a repüléssel*) Kalocsai a gyökerektől kiindulva, a ballonok és léghajók Szombathely egén való első feltűnéseit ismerteti. A városban először 1901-ben csodálhatták meg az emberek a felettük elhaladó léghajót. Nem sokkal később, 1913-ban már egy szervezett repülőnap keretében 4000–5000 főnyi közönség lehetett szemtanúja egy egyfedelű repülőgéppel végrehajtott légi bemutatónak. A sikeres rendezvények megmutatták, hogy Szombathelyen kedvezőek az adottságok a repüléshez, egy repülőtér létesítéséhez.

A második fejezetben (*A szombathelyi repülőtér létesítése és az első évek [1915–1921]*) arról olvashatunk, hogy a Monarchiával szomszédos Olaszország központi hatalmak elleni első világháborúba való belépése játszott nagy szerepet abban, hogy 1915-ben elkezdődött egy – katonai – légikikötő kiépítése. Polgári célú légi közlekedés így ebben az időszakban még nem lehetett, de 1918-ban elindult az első légiposta-járat Bécs és Budapest között. Mielőtt azonban Szombathelyt is bekapcsolhatták volna, a sok szerencsétlenség miatt megszűnt. A helyi társadalom számára viszont nagy élményt jelentett a fel- és leszálló gépek megfigyelése. A Nagy Háború elmúlása után a

katonai repteret leszerelték, majd 1920-tól már a Magyar Aeroforgalmi Rt. birtokolta, és Budapest és Szombathely között elindította az első légiposta-járatot. 1921-től pedig már nem menetrendszerű személyszállítást is végzett. A fejlődésnek a trianoni békediktátum vetett véget az általános repülési tilalom elrendelésével.

A harmadik fejezetből (*A két világháború között [1922-1941]*) kiderül, hogy az antant 1922. november 17-én oldotta fel a Magyarországra vonatkozó repülési tilalmat. Egy évre rá a szombathelyi pilótaképzés is újraindult. Ennek függvényében jelentős beruházások valósultak meg a repülőtéren is. A polgári repülés 1923-ban indult el a vasi megyeszékhelyről alkalmi – akár nemzetközi – járatokkal. Három évvel később menetrendszerű Budapest–Graz járat közlekedett, amelynek egy közbülső leszállóhelye Szombathely volt. Majd a település és Bécs közötti légi forgalom is megindult. Szombathelyen számos alkalommal szálltak le utasszállítók. Légiposta-járatok 1929-től kötötték ismét össze a várost Budapesttel. A tények ismertetése mellett a fejezet bővelkedik a helyi repülés társadalomtörténeti vonatkozásaival és sok érdekességgel is. Almásy László világhírű kutató is landolt 1931-ben a reptéren.

A negyedik rész (*A második világháború idején [1941-1945]*) röviden ismerteti e vészterhes időszak helyi légi közlekedésének alakulását, a hadi menetrend életbelépését, a polgári forgalom korlátozásait. A legsajnálatosabb esemény a szombathelyi repülőtér 1944 júliusától megkezdődő bombázása volt. Ennek következménye az ország egyik legfontosabb légikikötőjének szinte teljes megsemmisülése, majd a Vörös Hadsereg által való birtokbavétele volt.

Az ötödik egység (*A szocializmus első időszaka – MASZOVLET [1946-1954]*) a Magyar-Szovjet Polgári Légiforgalmi Rt. 1946-os megalapításával kezdődik, melynek égisze alatt megindult a helyrehozott reptérről a Budapest–Szombathely első belföldi járat légiposta- és csomagforgalommal, 1954-től zalaegerszegi és nagykanizsai meghosszabbítással. Nemsokára egy győri leszállást is beiktattak. Már az induláskor is ígéretesnek tűnt az utasforgalom, amit a későbbi jegyárcsökkentések és kedvezmények csak növeltek, ami jól mutatott a szocialista kori munkaversenyek és felajánlások időszakában.

A hatodik fejezetet (*A szocializmus további időszaka – MALÉV [1954-1969]*) a Magyar Légiközlekedési Vállalat 1954-es létrehozása nyitja. Az 1956-os események miatt azonban '57 januárjáig szüneteltették a repülést. Ezt követően a Budapest–Szombathely–Zalaegerszeg–Budapest viszonylaton és vissza indult meg a menetrend szerinti polgári személyszállítás. A járatok kihasználtsága hiába nőtt ebben a korszakban is, ekkor még a repülés leginkább egy szűk elit privilégiuma volt. Az 1968-os közlekedéspolitikai koncepció azonban mind a deficitese belföldi, mind a szombathelyi repülés történetét megpecsételte. Ezt követően a városban csak egy kiállított Li-2-es utasszállító emlékeztetett az egykori polgári járatokra.

A hetedik rész (*Az 1970 utáni történet*) már a megmaradt örökségről, az alkalmi járatokról, a repülőnapokról, a helyi repülőgépgyártásról és az 1982-es belföldi polgári légi forgalom újraindítási kísérletéről szól. A Szeged–Szombathely–Győr–Budaörs viszonylat azonban nem bizonyult rentábilisnak, így hamar meg is szűnt. Több próbálkozás és a repülőtér tulajdonjogának

visszaszerzése után Szombathelyről egyelőre nincs menetrendszerű repülés.

Az utolsó egységben (*Büntettek – repülőgép-eltérítési kísérletek*) egy-két, Szombathelyet is érintő repülőgép-eltérítésről olvashatunk.

A monográfia több szempontból is eredeti és újszerű. Kalocsai egyrészt a történettudomány módszereivel a közlekedéstörténeten belül is periférikusnak tekintett repüléstörténettel foglalkozott, leginkább regionális és lokális vonatkozásban. Másrészt nem egy technikatörténeti leírást olvashatunk, hanem egy történettudományos értekezést gazdaság-, társadalom- és mentalitástörténeti vonatkozással. A kötet mindenféle tekintetben hiánypótló, hiszen e perspektívában eddig csak a katonai és a sportrepülés története került górcső alá.

A kötet logikusan és kronologikusan felépített, alap kutatásnak tekinthető. A szerző széles forrásbázist használt a helyi és országos sajtón, az aviatikai szaklapokon át a levéltári dokumentumokig. A kötet a vizsgált problémakörön túl, a történet kerekessége okán, egyetemes és magyar történelmi kitekintésekkel is bír. A munka rendkívül olvasmányos és érdekes, nyelvtanilag és stilisztikailag is alapos és igényes. A történéseket számos korabeli képeslap, kép, illusztráció, térkép és táblázat teszi vizualizálhatóvá. Maga a kötet esztétikailag is hívogató, segít a témára való ráhangolódásban. A történeti rész után kronológiát, helység- és személynévmutatót is találunk.

Kalocsai legújabb és a korábbiakhoz képest újszerű, lokális repüléstörténeti írása bár szakmunka, bármely, a téma iránt érdeklődő olvasó számára izgalmas olvasmány lehet. Ugyanakkor történettudományosan is autentikus, megmutatja az aviatikában rejlő kutatási lehetőségeket és azok relevanciáját a honismeretben és a történelemtudományban.

Összefoglalva elmondható, hogy Kalocsai Péter ismételten – a korábbi színvonalas kutatásainak folytatásaként – hiánypótló

monográfiát tett le az asztalra, amely a hazai repüléstörténeti kutatások új útját is kijelölheti.

(*Kalocsai Péter: Gyors, gyorsabb, leggyorsabb. A szombathelyi polgári repülés története a 20. században. Szülőföld Könyvkiadó. Szombathely, 2019. 159 oldal*)

Horváth Csaba Sándor

„A MAGYARORSZÁGI NEMZETISÉGEK NÉPRAJZA” LEGÚJABB NÉMET ÉS SZLOVÁK KÖTETÉRŐL

A nemzetiségekkel foglalkozó mindenkori kormányszerv immár ötödfél évtizede szívügyének érzi a hazai nemzetiségek szellemi és tárgyi néphagyományai kutatásának eredményeit közzétevő kiadványsorozat támogatását. E kormány szerv néhány éve a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Ügyekért Felelős Államtitkársága. 2019–2020-ban a Magyar Néprajzi Társaság a megítélt támogatást két anyanyelvű és egy magyar nyelvű válogatáskötet kiadására fordította, közülük ezen ismertetésben a német és a szlovák kiadvánnyal foglalkozunk.

A *Beiträge zur Volkskunde der Ungarn-deutschen* 2019 immár a 34. könyve *A magyarországi németek néprajza* alsorozatnak. A könyv társkiadója az ELTE Germanisztikai Intézete. A Prof. Em. Dr. Karl Manherz/Manherz Károly által szerkesztett kötet hét tanulmányt tartalmaz. Ezek közül a legnagyobb ívű Sós Gabriella áttekintése a mecseknádasdi német temetkezési szokásokról és temetőkulturáról. Kitér a temetkezés szokásaira, az azok során használatos nyelvjárási megnevezésekre, a sírkövek készítésére és jellegzetességeire. Külön értéke a vizsgálatnak a sírfeliratok nyelvi elemzése, s azok tájnyelvének az összevetése az irodalmi német nyelvvel.

Solymos Norbert a hőgyészi katolikus vallási életet mutatja be a két világháború közötti időszaktól napjainkig. Egyfelől